

Το Τοπωνύμιο <<Σιάτιστα>>

1. Οι μέχρι τώρα ετυμολογικές ερμηνείες - απόψεις για την ονομασία "Σιάτιστα".
2. Η δική μας προσπάθεια ετυμολόγησης.

1. Οι μέχρι τώρα ετυμολογικές απόψεις

Όπως είναι γνωστό, μέχρι σήμερα για την ετυμολογία της ονομασίας της Σιάτιστας έχουν διατυπωθεί πολλές απόψεις, αλλά και μέχρι τώρα ανεξήγητη παραμένει ετυμολογικά η ονομασία <<Σιάτιστα>>. Γι αυτό κι ακόμα ισχύει ο λόγος του διαπρεπούς Δυτικομακεδόνα καθηγητή Αντρέα Κεραμόπουλου πως μόνο τυχαίο γεγονός μπορεί να δώσει ερμηνεία στην ετυμολογία του ονόματος <<Σιάτιστα>>. Οι απόψεις που έχουν διατυπωθεί μέχρι τώρα με κάθε δυνατή συντομία έχουν ως εξής :

α. Ο Γάλλος περιηγητής Πουκεβίλλ, που επισκέφθηκε τη Σιάτιστα ως διπλωμάτης στα Γιάννινα του Αλή Πασά το 1806, θεωρεί ότι προέρχεται από την τουρκική λέξη chatiz = σκηνή, τσαντήρι και την ελληνοβλαχική tiritza = τυρίτσα από το ελληνικό <<τυρός>>. Η ερμηνεία αυτή, ύστερα και από κριτική όσων ασχολήθηκαν μ' αυτήν, δεν ευσταθεί ετυμολογικά. Να σημειωθεί ότι ως τυρίτσα αναφέρεται (η Σιάτιστα ;) και στη χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα Βελεστινλή.

β. Το 1828 ο λόγιος κληρικός Κωνσταντίνος Οικονόμος, ο εξ Οικονόμων, στο βιβλίο του για τη συγγένεια της σλαβορωσικής γλώσσας με την ελληνική, γράφει ότι το σλαβικό Sad σημαίνει φυτό, κήπος, και προσθέτει : <<του δε Sad το μεγεθυντικόν Sadiste (=μέγας κήπος, φυτεία), όθεν φαίνεται παρωνομασμένη και η καθ' ημάς πολίχνη της Μακεδονίας Σιάτιστα, οίον κηπεία, χώρα κηπεύσιμος>>. Η ετυμολογία αυτή, όπως παρατηρεί και ο ιστορικός Γεώργιος Λαΐος, για μια πετρώδη περιοχή, όπως είναι η Σιάτιστα, προφανώς δεν ευσταθεί. Αλλά και μεταγενέστεροι συγγραφείς θεωρούν την ονομασία αυτή σλαβική, έτσι :

γ. Ο Ιωάννης Αποστόλου στο βιβλίο του, Ιστορία της Σιατίστης, αποδίδει την ονομασία στο σλαβικό ρήμα setsiam (= χωρίζω, κόπτω, διαιρώ) και την τοπική κατάληξη -ιστα, δηλ. Σέτσιστα, που σημαίνει πόλη χωρισμένη σε δύο συνοικίες, όπως πραγματικά είναι, η Χώρα και Γεράνεια. Ωστόσο όμως, όπως αναφέρει πάλι ο Γ. Λαΐος, ο σλαβολόγος Max Vasmer, ο οποίος επιμόνως αναζήτησε τη σλαβική προέλευση πολλών τοπωνύμιων της Ελλάδας, στην προκειμένη περίπτωση εκφράζεται με πολλή επιφύλαξη : <<Το τοπωνύμιο Σιάτιστα>>, γράφει, <<τείνει κανείς να το συσχετίσει μ' ένα υποθετικό σλαβικό Setisce, που ανάγεται στο seth (=δίχτυ), αλλά τέτοιο τοπωνύμιο δεν μπόρεσα να εξακριβώσω πουθενά. Το θέμα δεν είναι σαφές>>. Ίσως η κατάληξη -ιστα, όπως γράφει ο Γ. Λαΐος, δεν αποκλείεται να έχει προέλευση σλαβική.

δ. Σύμφωνα με άλλη ετυμολογική εκδοχή, η ονομασία << Σιάτιστα>> παράγεται από την κουτσοβλάχικη λέξη siati, siate, η οποία ανάγεται στο λατινικό sitis (=δίψα), και επομένως σημαίνει τόπο διψασμένο, ξηρότοπο. Η ετυμολογία αυτή, όπως παρατηρεί ο Γ. Λαΐος, ανταποκρίνεται βέβαια στον άνυδρο τόπο της Σιάτιστας, αλλ' αυτό δεν σημαίνει ότι οι οικιστές και ονοματοθέτες του αρχικού οικισμού ήταν όλοι βλαχόφωνοι (μιλούσαν δηλ. τα λατινογενή βλάχικα), γιατί όπου τούτο συνέβη, όπως π. χ. στο Μέτσοβο, στη Μοσχόπολη και αλλού, η κουτσοβλάχικη γλώσσα ομιλείται μέχρι σήμερα. Αντίθετα οι κά-

τοικοι της Σιάτιστας ήταν ανέκαθεν ελληνόφωνοι. Το γεγονός δε, ότι το βορειοελληνικό γλωσσικό ιδίωμά τους παρουσιάζει κάποια επίδραση κουτσοβλάχικη (όπως σημειώνει και ο καθηγητής της Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας Αγαπητός Τσοπανάκης) μαρτυρεί ότι ο πληθυσμός στην αρχή πιθανόν να ήταν ανάμικτος γλωσσικά, αλλά στην ψυχή και στα φρονήματα ήταν εξ ολοκλήρου ελληνικός.

Την άποψη (εκδοχή) αυτή από τα λατινογενή βλάχικα τη βρήκαμε και στο βιβλίο του έγκριτου Μακεδόνα δημοσιογράφου Ν. Ι. Μέρτζου "ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ", Γ' έκδοση, Μάρτιος 1992, εκδόσεις Π. Ξ. ΛΕΒΑΝΤΗΣ Α. Ε.

Στη σελίδα 211 του βιβλίου αυτού αναφέρεται επιγραμματικά : "Το αληθινό όνομα της Νάουσας είναι Νιάουστα. Έτσι αναφέρεται σ' όλα τα δημοτικά τραγούδια και τα έγγραφα. Στα λατινογενή βλάχικα της Μακεδονίας σημαίνει τόπος όπου μένει το χιόνι (Νιάουστα), όπως και ΣΙΑΤΙΣΤΑ σημαίνει τόπος όπου μένει η δίψα (στα βλάχικα Σιάτε-στα → Σιάτιστα). (Λόγω δε της συνεχιζόμενης λειψυδρίας που μαστίζει τη Σιάτιστα, δυστυχώς, η άποψη αυτή της ετυμολόγησης της ονομασίας "ΣΙΑΤΙΣΤΑ" βρίσκεται πάντοτε στην επικαιρότητα).

Την ερμηνεία αυτή από το βλάχικο siati, state = δίψα δεν δέχεται και ο επί σειράν ετών δήμαρχος της Σιάτιστας Μιλτιάδης Στρακαλής, ο οποίος στο βιβλίο του <<Σιάτιστα, 50 έτη ελευθερίας>>, γράφει:<<Κατά τους χρόνους καθ' ους εδόθη η ονομασία, υπήρχεν άφθονος ποσότης ύδατος και επαρκής δια τον αριθμόν και τας ανάγκας των τότε κατοίκων της>>. Επομένως η Σιάτιστα δεν είχε έλλειψη νερού.

ε. Η ορεινή και εκ φύσεως οχυρή θέση της Σιάτιστας έδωσε αφορμή, ώστε η ονομασία της να συσχετισθεί με την τουρκική λέξη set (=φράχτης, οχύρωμα) και επομένως set + την κατάληξη -ιστα, setista, και σημαίνει πόλη οχυρή. Αλλά άνθρωποι, γράφει πάλι ο Γ. Λάϊος, που κατέφυγαν στα βουνά για να αποφύγουν την τουρκική επιδρομή και κυριαρχία, ήταν αδύνατο να δώσουν στη νέα εγκατάστασή τους όνομα τουρκικής προέλευσης. Μια άλλη όμως χαρακτηριστική ονομασία είχαν δώσει οι Τούρκοι στη Σιάτιστα : την έλεγαν Αρμούτκιοϊ (=Αχλαδότοπο) από τις πολλές αρμουκές (=αχλαδιές) που υπήρχαν στη νότια, πεδινή περιοχή της (Δερβένι ή Μπουγάζι), αλλά επρόκειτο για παρωνύμιο και το παράγωγο του Αρμουτκιοϊδες το χρησιμοποιούσαν μάλιστα και οι ίδιοι οι Σιατιστινοί για αστεϊσμό, όπως σημειώνει και ο Λαζάρου Αναστάσιος (<<Σιάτιστα>>, Μακεδονικόν Ημερολόγιον Γ', 1910).

Μετά τη δημοσίευση της δικής μας άποψης που εκτίθεται παρακάτω και δημοσιεύθηκε το πρώτον στην εφημερίδα "ΕΦΗΜΕΡΙΣ" του Συλλόγου <<Μαρκίδες Πούλιου>> (αριθμός φύλλου 15, Ιούνιος 1992), ο Κώστας Στεργίου δημοσίευσε στην ίδια εφημερίδα τον Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου τη δική του άποψη σχετικά με την ονομασία <<Σιάτιστα>>. Πιστεύει και αυτός ότι η ρίζα της λέξης <<Σιάτιστα>> πρέπει να είναι σλαβική, διότι όλα σχεδόν τα ονόματα των περιοχών που βρίσκονται γύρω της είναι σλαβικής προέλευσης. Συγκεκριμένα : Κοντσκό (Γαλατινή) = τελικό, τέρμα / Τσερβένα = όμορφη / Πέτροβο = του Πέτρου / Τσιαρούσινο = βασιλικό / Όρος Σινιάτσικο = γαλάζιο.

Στη ρώσικη γλώσσα υπάρχει το ρήμα sijati (προφέρεται σιάτι ή σιγιάτι) = φαίνομαι, λάμπω και πιθανόν Σιάτιστα να σήμαινε φωτεινή. Λαμπερή ή ξέφωτο.

Αν κάποιος κοιτάξει τη Σιάτιστα από κάποιο ψηλό σημείο (π. χ. από το Παλιόκαστρο), θα δει ότι όντως είναι πολύ φωτεινή.

Το ρήμα sijati υπάρχει και στη σερβοκροάτικη με την ίδια ακριβώς έννοια και ίσως να υπάρχει και σε άλλες σλαβικές γλώσσες.

Πιθανόν η περιοχή να πήρε το όνομα αυτό σαν τοποθεσία επί βυζαντινής εποχής.

Αργότερα, όταν κατοικήθηκε μόνιμα, διατήρησε αυτό το όνομα.

στ. Ο Σιατιστινός δικηγόρος Ιωάννης Νάτσινας ετυμολογεί από τη λέξη στάση → Στάτιστα → Σιάτιστα (= τόπος στάσης). Όπως παρατηρεί όμως ο Νικ. Ψημμένος η αποβολή του -τ- "χάριν ανομοιώσεως" από την πρώτη συλλαβή του τύπου <<Στάτιστα>> δεν δικαιολογείται γραμματικώς. Έτσι κι αυτή η ετυμολογική εκδοχή πρέπει να απορριφθεί.

ζ. Η λαϊκή ερμηνεία από τον ρηματικό τύπο σάστισα (= θαμβώθηκα). Κι αυτή μάλλον η άποψη στερείται σοβαρότητας.

η. Ο Νικόλαος Ψημμένος στην αξιόλογη εργασία του, <<Το Τοπωνύμιο "Σιάτιστα". Προσπάθεια ετυμολογήσεως>>, στο Λεύκωμα Σιατιστέων Μνήμη, όπου κάνει επισκόπηση και κριτική των προγενέστερων ετυμολογικών ερμηνειών του τοπωνύμιου, δέχεται την προέλευση της ονομασίας <<Σιάτιστα>> από τη γερμανική λέξη Schatzstadt (= Θησαυρούπολη), με την οποία χαρακτήριζαν τη γενέτειρά τους ήδη από τα μέσα του 17^{ου} αι. οι πλούσιοι Σιατιστινοί απόδημοι που επέστρεφαν από την Αυστροουγγαρία. Αναφέρει λοιπόν ότι κατά το πρώτο μισό του 17^{ου} αιώνα η Σιάτιστα είχε και το παρωνύμιο Φλωροχώρι που θεωρεί ότι υποδεικνύει τον αληθινό χαρακτήρα της πόλης κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας. Το όνομα λοιπόν αυτό Φλωροχώρι αντικαταστάθηκε από το νεώτερο, σχεδόν ταυτόσημο, Schatzstadt, που επικράτησε απλοποιημένο σε Schatzsta και μεταγλωττισμένο Σιάτσ-στα, όπως άλλωστε μαρτυρεί και η τοπική προφορά του. Δηλ. με άλλα λόγια η προφορά του ονόματος της πόλης από τους κατοίκους της ως <<Σιάτιστα>>, σε συνδυασμό με τη γνώση της γερμανικής γλώσσας απ' αυτούς, λόγω των εμπορικών επαφών που είχαν από τα παλιά χρόνια με τη Γερμανία, οδηγεί το Νικ. Ψημμένο στην εκδοχή ότι η ονομασία προέρχεται από τις λέξεις Schatz = θησαυρός και Stadt = πόλη, θησαυρούπολη, που είναι μια ελεύθερη κάπως μετάφραση του παρωνυμίου <<Φλωροχώρι>>.

Ο Γεώργιος Λάϊος όμως στο βιβλίο του <<Η Σιάτιστα και οι εμπορικοί οίκοι Χατζημιχαήλ και Μανούση (17^{ος} - 19^{ος} αι.)>> παρατηρεί τα εξής : Η ετυμολογία αυτή δεν είναι δυνατό να γίνει αποδεκτή διότι οι πόλεμοι μεταξύ Αυστρίας και Τουρκίας διήρκεσαν μέχρι τέλους του 17^{ου} αι. και οι μέχρι τούδε σποραδικοί μετανάστες ούτε είχαν αποκτήσει τόσα πλούτη, ώστε να μεταβάλουν τη γενέτειρά τους σε θησαυρούπολη, ούτε είχαν τόση ξеноμανία, ώστε να της δώσουν γερμανικό όνομα. Έπειτα, εάν η Σιάτιστα ήταν από τότε Φλωροχώρι ή Θησαυρούπολη, δεν θα απόφευγαν τον πειρασμό να μην την επισκεφθούν και να μην την αναφέρουν σύγχρονοι Ευρωπαίοι περιηγητές, γεωγράφοι και χαρτογράφοι, και προ παντός οι Τούρκοι Χατζή-κάλφας (+1597) και Εβλιγιά Τσελεμπί (+1682 ;). Και τελειώνει πως η ακμή της Σιάτιστας αρχίζει μετά το 1700, αλλά το τοπωνύμιό της είναι βεβαίως κατά μερικούς αιώνες παλαιότερο. Άλλωστε και ο Σιατιστινός καθηγητής της Αρχαίας Ιστορίας Δημ. Κανατσούλης, στην εργασία του <<Πότε εκτίσθη η Σιάτιστα ;>>, στο Λεύκωμα Σιατιστέων Μνήμη, εκφράζει την άποψη ότι η Σιάτιστα είναι ελληνική μεσαιωνική πόλη, και επομένως θεωρεί ματαιοπονία την ετυμολογική συσχέτιση αυτού του τοπωνυμίου με λέξη βλαχική ή σλαβική.

2. Η δική μας προσπάθεια ετυμολογήσεως της ονομασίας <<Σιάτιστα>>.

Υποθέτουμε ότι το τοπωνύμιο <<Σιάτιστα>> προέρχεται από τη λατινική λέξη satis (που σημαίνει αρκετά, άφθονα, σωρηδόν, αλλά και ικανός, επαρκής, καθώς και εγγύηση, εγγυητής, όπως δηλώνει το ρήμα satisdo (satis+do) = παρέχω εγγύηση ή εγγυητές) και με την κατάληξη -τα, δηλ. satista. Με την ανάπτυξη δε ενός -i- μεταξύ του S και a → Siatista. Τούτο άλλωστε (δηλ. η ανάπτυξη ενός -i-) ευνοείται και από το προφορικό ιδίωμα των

Σιατιστινών (πολλές φορές τη συλλαβή σα την προφέρουν -σια, όπως π. χ. σάστισε → σιά-
στιν, σ' άκουσε → σιάκσιν, το σάλι → σιάλι κ. ά.

Αναλυτικότερα η λέξη satis, σύμφωνα με τα Λατινοελληνικά λεξικά των Τσακαλιώτου
και Κουμανούδη έχει τις εξής σημασίες :

Satis και sat : επίρρημα = άλις (αρχ. ελληνικό επίρρημα = σωρηδόν, αρκούντως), εξαρ-
κούντως, ικανώς, δηλ. αρκετά. Η λέξη αυτή : Α> ως κυρίως επίρρημα βρίσκεται ενωμένο
α) με ρήματα, π. χ. Satis scio = αρκετά γνωρίζω, β) με επίθ. και επίρρ. , satis dives = αρκε-
τά πλούσιος. Επίσης Β> ουσιαστικό ή ουσιαστικοποιημένο επίθετο ' άλις (=ικανός), ε-
παρκής, αρκών, εξαρκών, άφθονος. α) απόλυτα ' π. χ. alter consul satis erat = ο άλλος από
τους ύπατους αρκούσε, εξαρκούσε (ήταν αρκετός) ' duo talenta satis sunt = δύο τάλαντα
αρκούν ' satis est = αρκεί, εξαρκεί, είναι άφθονο. Ως επίθετο (αλλά και επίρρημα) έχει και
συγκριτικό βαθμό ' satius = αιρετώτερον (προτιμότερο), άμεινον, κρείττον (καλύτερο).

Γ> Με το Satis υπάρχουν και άλλοι ιδιαίτεροι συνδυασμοί αρκετοί, όπως satis habeo =
έχω αρκετά, μου αρκεί, satisdo (satis+do) παρέχω εγγύηση ή εγγυητές, satisdato = με εγ-
γύηση, με εγγυητές, satisdatio, ionis θ. (από satisdo) = ικανοδοσία, εγγύηση, ικανοποίηση.

Έτσι λοιπόν σύμφωνα με τις παραπάνω σημασίες της λέξης satis, η ονομασία <<Σιάτι-
στα>> δηλώνει τόπο με άφθονα, αρκετά αγαθά, αλλά και τόπο ίσως που παρέχει εγγυήσεις
για ασφαλέστερη και σχετικά τουλάχιστον ελεύθερη ζωή. Για την πρώτη σημασία, δηλ.
άφθονα, αρκετά (αγαθά) βοηθά και το παρωνύμιο Φλωροχώρι. Για δε τη δεύτερη σημασί-
α, δηλ. τόπος που παρέχει εγγυήσεις (ασφάλεια), η ορεινή και εκ φύσεως οχυρή θέση της
Σιάτιστας. Έτσι λοιπόν και οι δύο σημασίες μας δίνουν το διακριτικό γνώρισμα της Σιάτι-
στας, τον αληθινό χαρακτήρα της, δηλ. και ως πόλη πλούτου (Φλωροχώρι) και ως πόλη
κτισμένη σε οχυρή θέση, παρέχοντας εγγυήσεις για ασφαλέστερη ζωή, τόσο κατά τους
χρόνους της Τουρκοκρατίας, όσο και για τους προγενέστερους χρόνους, αν δεχτούμε την
άποψη του Δημητρίου Κανατσούλη πως η Σιάτιστα είναι ελληνική μεσαιωνική πόλη και
όχι δηλ. δημιούργημα των χρόνων της Τουρκοκρατίας.

Γράφει συγκεκριμένα στη μικρή του εργασία "Πότε εκτίσθη η Σιάτιστα", που περιλαμ-
βάνεται στο Λεύκωμα Σιατιστέων Μνήμη : <<Κατά τους μέσους λοιπόν χρόνους και προ
της υποτιθεμένης ιδρύσεως της Σιατίστης υπήρχον εκεί δύο οικισμοί, ο ένας εντός της Πε-
ριοχής της σημερινής πόλεως, ο άλλος εις την περιφέρειαν. Και ο μεν ένας απετέλεσεν α-
ναμφιβόλως τον πυρήνα της Κάτω Σιατίστης, της Γεράνειας, ο άλλος απερροφήθη βαθμι-
αίως από την διογκουμένην πόλιν. Και ερωτάται, αφού η Κάτω πόλις εσχηματίσθη περί
ένα μη μόνιμον οικισμόν, διατί η Άνω πόλις, η οποία συν τω χρόνω απέβη το κέντρον της
όλης πόλεως (η Χώρα), να μη ανεπτύχθη περί ένα μόνιμον και μεγαλύτερον οικισμόν ; Έ-
χω την γνώμην ότι όχι μόνον οικισμός υπήρχεν εκεί, αλλά και ότι ο ίδιος έφερε το όνομα
Σιάτιστα (Σιάτιστα). Δυστυχώς σήμερα δεν έχομεν τα αποδεικτικά προς τούτο στοιχεία
και φυσικά δεν πρόκειται ποτέ να τα αποκτήσωμεν. Αλλά τα αποδεικτικά αυτά στοιχεία
λείπουν και από εκείνους που ισχυρίζονται το αντίθετον>>.

Πού όμως οφείλεται η λατινική προέλευση της ονομασίας "Σιάτιστα" ;

Αν δεχτούμε την άποψη του Δημ. Κανατσούλη πως η Σιάτιστα είναι ελληνική μεσαιω-
νική πόλη και ότι εδώ υπήρχε οικισμός με το ίδιο μάλιστα όνομα Σιάτιστα (Σιάτιστα), τότε
η ονομασία από λατινική λέξη οφείλεται στους παρακάτω λόγους. Από την εποχή ακόμα
της Ρωμαιοκρατίας, κάποιοι ορεινοί πληθυσμοί εκλατινίσθηκα^ν ή τέλος πάντων δέχτηκαν
αρκετές λατινικές επιδράσεις στη γλώσσα τους, με συνέπεια να χρησιμοποιούν αρκετές

(≠ αχ Βλάχοι - Κου Τρόβλαχοι)

λέξεις, έστω κι αν η γραφή τους παρέμεινε η ελληνική, σύμφωνα και με πορίσματα της αρχαιολογίας και ιστορίας. Αυτές τις λέξεις τις διατηρούσαν επί αιώνες, όπως άλλωστε δηλώνουν και οι ονομασίες τόπων (όπως π. χ. η λέξη βίγλα [vigla]) αλλά και πραγμάτων. Κατά την πρώιμη δε Βυζαντινή περίοδο η επίσημη γλώσσα του κράτους ήταν η λατινική. Επομένως, διοίκηση και στρατός χρησιμοποιούσαν τη λατινική.

Αλλά κι αργότερα, κατά τους μέσους χρόνους (βυζαντινούς), ήταν δυνατή η λατινική επίδραση. Γιατί είναι γνωστό βέβαια πως κατά τους μέσους χρόνους οι σχέσεις των Ελλήνων με τα μεσαιωνικά Ιταλικά κράτη ήταν σποραδικές και είχαν χαρακτήρα μάλλον εμπορικό (Βλ. Ι' Τόμο της Ιστορίας Ελληνικού Έθνους, Εκδοτικής Αθηνών). Τα στρατιωτικοπολιτικά όμως γεγονότα που σημειώθηκαν κατά τους τελευταίους αιώνες της βυζαντινής αυτοκρατορίας και κυρίως η απόβαση και η προέλαση των Τούρκων στη Βαλκανική προκάλεσαν την πύκνωση των ταξιδιών προς την Ιταλία. Εξαιρετικά πολυάριθμοι ήταν οι Έλληνες, κυρίως Ηπειρώτες, αλλά και άλλοι Έλληνες της Δυτικής Ελλάδας που μετανάστευσαν στην Ιταλία, όπου ασφαλώς και δέχτηκαν και λατινικές λέξεις στο λεξιλόγιό τους.

Αν η Σιάτιστα είναι δημιούργημα των χρόνων των αναστατώσεων της Τουρκοκρατίας και πάλι οι κάτοικοί της θα μπορούσαν να φέρουν λατινικές λέξεις λόγω της επαφής και των σχέσεών τους με την Ιταλία και μάλιστα τις ελληνικές παροικίες της.

Οι τρομερές συνέπειες των οθωμανικών κατακτήσεων, οι τουρκοί εποικισμοί και οι εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης είχαν ως συνέπεια τη μαζική φυγή των ελληνικών Χριστιανικών πληθυσμών προς περιοχές που φαίνονταν να παρέχουν εγγυήσεις για ασφαλέστερη και τουλάχιστον ελεύθερη ζωή. Έτσι πολλοί κατέφυγαν και σε ορεινές και δυσπρόσιτες περιοχές της Ελλάδας. Ιδιαίτερα μάλιστα ο εποικισμός νομάδων Γιουρούκων ή Κονιάρων (από το Ικόνιο) που έλαβε χώρα στη νοτιοδυτική Μακεδονία, στα τέλη του 14^{ου} αιώνα, και κυρίως στις περιοχές Κοζάνης (Καραγιάννια), Σαρή Γκιόλ και Καϊλλαρίων, επέφερε αναστάτωση στους γειτονικούς ελληνικούς πληθυσμούς που προκάλεσε τα γνωστά φαινόμενα, δηλαδή τη φυγή ή τον εξισλαμισμό τους. Πραγματικά, πολλοί τότε κάτοικοι της Δυτικής Μακεδονίας - εκτός απ' εκείνους που εξισλαμίσθηκαν, τους γνωστούς Βαλαάδες - αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις προγονικές εστίες και να αναζητήσουν άσυλο στις ορεινές και δύσβατες περιοχές του Βοΐου και των άλλων γύρω βουνών. Τότε εποικίσθηκε και η Σιάτιστα στα υψώματα των βουνών Βέλιων ή κατ' άλλη άποψη, οι οικισμοί που προϋπήρχαν εδώ δέχτηκαν τους ξεσπιτωμένους Έλληνες χριστιανούς των γύρω χωριών ή και από πολύ πιο μακριά. Μαζική φυγή μάλιστα σημειώθηκε τότε και προς τις βενετοκρατούμενες περιοχές και προς την Ιταλία, όπως και σε άλλες χώρες. Στις χώρες αυτές ιδρύθηκαν συν τω χρόνω οι γνωστές μας παροικίες. Στην Ιταλία π. χ. ελληνικές παροικίες ιδρύθηκαν στην Βενετία, Λιβόρνο, Πίζα, Νεάπολη, Γένοβα κ. ά. Τότε ευρύνθηκε το πεδίο της εμπορικής δραστηριότητας των Δυτικομακεδόνων και βέβαια των Σιατιστινών, ιδιαίτερα από το 1600 και εντεύθεν.

Πάντως είναι γνωστό ότι η εμπορική επικοινωνία της Σιάτιστας με το εξωτερικό, μετά την εισβολή των Τούρκων στη Μακεδονία, έγινε πρώτα με τη Βενετία, την κυρίαρχη ναυτική και εμπορική δύναμη στην Αδριατική και τη Μεσόγειο. Στο εμπόριο μεταξύ της <<Γαληνοτάτης Δημοκρατίας>> και των χωρών της Ευρωπαϊκής Τουρκίας πρωταγωνιστούν, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Γεώργιος Λάϊος στο βιβλίο του <<Η Σιάτιστα και οι εμπορικοί οίκοι Χατζημιχαήλ και Μανούση>>, οι Δυτικομακεδόνες και ιδιαίτερα οι Σιατιστινοί. Όλη αυτή η δραστηριότητα δημιούργησε βαθμιαία μια εύπορη τάξη η οποία διατηρώντας σχέσεις με τη Δ. Ευρώπη μπορούσε να σπουδάζει, να μαθαίνει ξένες γλώσσες.

Όπως γράφει και ο Απ. Βακαλόπουλος στην εργασία του <<Οι Δυτικομακεδόνες απόδημοι επί Τουρκοκρατίας>> : <<Οι περισσότεροι οικογενειάρχες είχαν κάνει τον έμπορο πολλά χρόνια, δέκα ως είκοσι, σε μια από τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης ή στην Ιταλία. Γι αυτό όλοι τους μιλούσαν γερμανικά ή ιταλικά>>.

Να σημειωθεί πως ήδη από τα τέλη του 16^{ου} αι. στην παροικία της Βιέννης λ. χ. είχε ιδρυθεί Γυμνάσιο Ελληνικό, όπου σπουδαίοι λόγιοι δίδαξαν την ελληνική και λατινική γλώσσα, παράλληλα με τις διδασχές της Ορθοδοξίας. Αργότερα εκεί λειτούργησε το Φλαγγινιανό Φροντιστήριο, που προετοίμαζε τους Έλληνες νέους για ανώτερες σπουδές. Πολλοί απ' αυτούς επέστρεφαν στην σκλαβωμένη πατρίδα τους και συνέβαλλαν σημαντικά στην παιδεία του γένους μας. Αρκετοί νέοι Σιατιστινών εμπόρων, καθώς και οι έμποροι ήταν γνώστες της λατινικής και οι οποίοι θα μπορούσαν κάλλιστα να δώσουν την ονομασία αυτή στη γενέτειρά τους, κατά τους χρόνους αυτούς της ακμής της Σιάτιστας, τότε που αυτή είχε κοσμοπολίτικο χαρακτήρα. Πάντως είτε δεχτούμε πως το τοπωνύμιο αυτό δόθηκε κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας και μάλιστα κατά τους χρόνους της ακμής της Σιάτιστας, τότε που είχε και το παρωνύμιο Φλωροχώρι, είτε κατά τους μέσους χρόνους, τότε που πιθανότατα υπήρχαν οικισμοί στον τόπο αυτό (με λατινογενή βλάχικα), η λατινική προέλευση της ονομασίας της είναι πιθανή και νομίζουμε πως αιτιολογείται από τα όσα με κάθε δυνατή συντομία εκτέθηκαν παραπάνω.

Έτσι λοιπόν Satis + τα και με ένα ι → Σιάτιστα. Να σημειωθεί μάλιστα πως σύμφωνα με κάποια άποψη των Λατινιστών η λέξη Satis προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη άδην < σάδην, που σημαίνει αρκετά, κατά κόρον, δηλαδή ό,τι και η λατινική Satis.

Όπως γράψαμε και στην αρχή, μια απόπειρα ετυμολογήσεως του τοπωνυμίου <<Σιάτιστα>> κάναμε. Τώρα αν η υπόθεση αυτή είναι πειστική ή όχι, θα το κρίνουν άλλοι πιο ειδικοί. Ίσως είμαστε κοντά στην αλήθεια, ίσως και όχι. Ποιος ξέρει άραγε για πόσο ακόμη θα ισχύει ο λόγος του Αντρέα Κεραμόπουλου πως μόνο ένα τυχαίο γεγονός μπορεί να δώσει την ερμηνεία του ονόματος <<Σιάτιστα>> ;

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΦΙΛΙΟΣ

Σημείωση :

Η παρούσα εργασία δημοσιεύθηκε ως άρθρο, το πρώτον, στο φύλλο αριθμός 105, Ιούνιος 1992 της εφημερίδας "ΕΦΗΜΕΡΙΣ" του Συλλόγου "ΜΑΡΚΙΔΕΣ-ΠΟΥΛΙΟΥ" Σιάτιστας.

Βιβλιογραφία

1. Αποστόλου Ιωάννης, Ιστορία της Σιατίστης, Αθήναι 1929
2. Λεύκωμα Σιατιστέων Μνήμη, Θεσ/νίκη 1972, όπου :
 - α) Ψημμένος Νικόλαος, "Το τοπωνύμιον <<Σιάτιστα>>. Προσπάθεια ετυμολογήσεως", σ. Α 60 - 64
 - β) Κανατσούλης Δημήτριος Κ. , "Πότε εκτίσθη η Σιάτιστα ;", σ. Α 42 - 43
3. Κανατσούλης Αθανάσιος, "Η Σιάτιστα από της εισβολής των Τούρκων και εντεύθεν", Ημερολόγιον Δυτικής Μακεδονίας, Κοζάνη 1934
4. Τσοπανάκης Αγαπητός, "Το Σιατιστινό ιδίωμα", Μακεδονικά 2 (1953)
5. Γεωργίου Λαΐου, "Η Σιάτιστα και οι εμπορικοί οίκοι Χατζημιχαήλ και Μανούση (17^{ος} - 19^{ος} αι.), Θεσ/νίκη 1982 (Δημοσίευμα Ε. Μ. Σ.)
6. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. Γ', "Εκδοτική Αθηνών", 1975
7. Λεξικά Λατινοελληνικά Κουμανούδη και Τσακαλιώτου
8. Ν. Ι. Μέρτζος, "Εμείς οι Μακεδόνες", Π. Ξ. ΛΕΒΑΝΤΗΣ Α. Ε. , 3^η έκδοση, 1992
9. "Εφημερίς" Συλλόγου "Μαρκίδες Πούλιου" Σιάτιστα, Αρ. Φύλ. 105, Ιούνιος 1992 και φύλλο Σεπτεμβρίου 1992

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΦΙΛΙΟΥ: Ετυμολογική άποψη της ονομασίας «Σιάτιστα»

Το τοπωνύμιο « Σιάτιστα» προέρχεται από τη λατινική λέξη satis (επιρρ.και επιθ.)και σημαίνει αρκετά , άφθονα , ικανός , επαρκής , εγγύηση κ.τ.λ. Με την κατάληξη -τα γίνεται Satista.Με την ανάπτυξη ενός -i- ανάμεσα στο s και α → Siatista . Η ανάπτυξη του i ευνοείται από το προφορικό ιδίωμα των κατοίκων της (π.χ. σάστισε →σιάστσιν , σάλι → σιάλ κ.ά.)

Η λατινική προέλευση της ονομασίας προέρχεται : α) από τα λατινογενή βλάχικα (άποψη που δέχεται και ο καθηγητής Τσοπανάκης Αγ. ότι δηλαδή το βορειοελληνικό γλωσσικό ιδίωμα των Σιατιστινών παρουσιάζει κάποια επίδραση Κουτσοβλάχικη , πράγμα που μαρτυρεί ότι ο πληθυσμός στην αρχή πιθανόν να ήταν ανάμικτος γλωσσικά) .β) από τους Σιατιστινούς εμπόρους και πραματευτάδες που διδάσκονταν λατινικά στα Ιταλικά κράτη.

Έτσι η ονομασία «Σιάτιστα» δηλώνει σύμφωνα με τα παραπάνω τόπο με άφθονα , αρκετά αγαθά (βλέπε Φλωροχώρι) αλλά και τόπο που παρέχει εγγύηση για ασφάλεια των κατοίκων κατά την Τουρκοκρατία .Αμφότερα μας δίνουν το διακριτικό γνώρισμα της Σιάτιστας .